

Bamble kommune

Kulturminnefaglig rapport

Reguleringsplan Rådhusplassen - Stathelle

Oppdragsnr.: 5155785 Dokumentnr.: Versjon: 1
2018-04-11

Oppdragsgiver: Bamble kommune
Oppdragsgivers kontaktperson: Vidar Jonskås
Rådgiver: Norconsult AS, Valkendorfs gate 6, NO-5012 Bergen
Oppdragsleder: Aleksander Styrvold Kristoffersen
Fagansvarlig: Marianne Knutsen
Andre nøkkelpersoner: Jan Isnes, Kjell Morten Walle

1	2018-04-11	Kulturminnefaglig rapport	Marianne Knutsen	Aleksander S. Kristoffersen	Aleksander S. Kristoffersen
Versjon	Dato	Beskrivelse	Utarbeidet	Fagkontrollert	Godkjent

Dette dokumentet er utarbeidet av Norconsult AS som del av det oppdraget som dokumentet omhandler. Opphavsretten tilhører Norconsult. Dokumentet må bare benyttes til det formål som oppdragsavtalen beskriver, og må ikke kopieres eller gjøres tilgjengelig på annen måte eller i større utstrekning enn formålet tilsier.

Sammendrag

Området rundt Rådhusplassen har behov for oppgradering og det er også et ønske om flere boliger i området. Planlagte tiltak i forhold til utbygging og tilrettelegging for parkering vil komme i berøring med kulturminneverdiene i området. Flere av byggene innenfor planområdet, rundt Rådhusplassen inngår i gjeldende reguleringsplan som bevart til spesialområde vern, og inngår også i Riksantikvarens NB! – område for Stathelle. Denne rapporten er et innspill til planarbeidet der verdien av de fem byggene rundt og ved Rådhusplassen er blitt beskrevet nærmere. Byggene har fått en gradering av verdien fra svært stor til liten.

Som en viktig historisk by i norsk sammenheng med spor etter internasjonal trelasthandel og kommunikasjon gjennom flere hundre år, er Stathelle også i fokus i forbindelse med Riksantikvarens bystrategi 2017- 2020.

Innhold

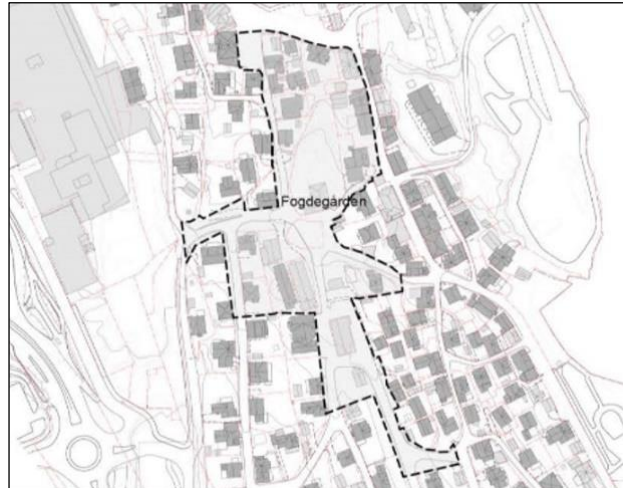
1	Bakgrunn	5
2	Kort om Stathelles historie	6
3	Vernestatus	7
3.1	Vern etter Kulturminneloven	8
	Vern etter Plan og bygningsloven	9
4	Kulturmiljøet ved Rådhusplassen	10
5	Infrastruktur og ferdsel	13
6	Enkel registrering av byggene	14
6.1	Fogdegården	14
6.1.1	Interiøret	16
6.2	Velhuset	16
6.2.1	Interiøret	17
6.3	Fengselet	18
6.3.1	Interiør	19
6.4	Skolen	19
6.5	Bedehuset	20
6.5.1	Interiøret	21
6.6	Oppsummering av verneverdivurderingene	21
7	Riksantikvarens bystrategi 2017 – 2020	23
8	Kilder	24

1 Bakgrunn

I forbindelse med utarbeidelse av reguleringsplan for Rådhusplassen i Stathelle, Bamble kommune, er det behov for å se hvordan nye tiltak påvirker de historiske strukturene i området og hvordan tiltakene kan tilpasses de kulturhistoriske verdiene i området.

Formålet med reguleringsplanen som det ble meldt oppstart på høsten 2017 er å regulere til; nytt formål for flere bygninger, tilrettelegge for nye boliger og for offentlig bruk og utvikling av park/friområde, samt å forbedre trafikksituasjonen og utforming av veinettet innenfor planområdet. Den forutgående prosessen med folkemøte har vist at det er stort ønske om å rive noen av de historiske byggene rundt Rådhusplassen, for å utnytte tomtene på en mer formålstjenlig måte til moderne boliger og parkering. Andre lokale krefter mener at alle byggene er verneverdige og må bevares.

Denne rapporten er et innspill til planarbeidet med en beskrivelse av de fem viktigste byggene i planområdet, og et forsøk på å plassere dem i en historisk og forvaltningsmessig sammenheng.

Figur 1. Plangrensen fra oppstartsmeldingen høsten 2017

Figur 2. Rådhusplassen med de mest sentrale historiske byggene i området.

2 Kort om Stathelles historie

Figur 3. Amtskart fra 1780. Statens kartverk.

Stathelle i dag viser utviklingen fra fergested til et lite bysamfunn tuftet på internasjonal trelasthandel. Fram til midten av 1600-tallet var Stathelle et ubetydelig strandsted, kanskje bare en liten husklynge rundt fergebryggen til Kjellestad gård. Men snart skulle stedet blomstre og bli en travel havn – takket være Hollenderens ankomst i det internasjonale bildet av handel og skipsfart. Utskiping av tømmer til det tre fattige Holland førte til at byene i Skiensfjorden ble travle utskipingshavner, deriblant Stathelle med sine gode havneforhold. På 1700-tallet tiltar den norske skipsbyggingen og norsk skipsfart får et oppsving.

To familier eller handelshus dominerte stedets økonomiske liv gjennom hele 1700-tallet;

Slekten etter Gregers Berntzen Winter, og Blehr slekten som kom til Stathelle i 1708 og kjøpte Kjellestad gård. Disse to store handelshusene hadde gitt stedet en betydning som eksporthavn, og i 1774 fikk både Stathelle og Kjellestad rettigheter som losse- og lastesteder ved kongelig resolusjon. Napoleonskrigene og storpolitiske hendelser skapte imidlertid krise for norsk skipsfart og handel på begynnelsen av 1800-tallet og de to handelshusene led store tap.

På 1830 tallet tok handelen seg opp igjen med tyske og hollandske *smakker* (flatbunnet seilskute), og den driftige Albert Blehr d.y overtok familiens bedrifter. Oppgangstider og stor aktivitet fører til at Stathelles befolkning øker kraftig og bebyggelsen vokser seg sammen mellom de to ladestedene. Velstand og innflytelse utenfra fører til bebyggelsens særpreg og variasjon. Stathelle løsrev seg fra Bamble og ble egen kommune i 1851. I 1864 ble kommunelokalet (Velbygget) og fengselet reist like ved Fogdegården, og representerte et stort kommunalt løft.

Det imponerende anlegget på Kjellestad gård ble bygd i årene 1830-1839 og har nok vært et forbilde for de mindre byggene som ble bygget etter dette. Gamle Stathelle har empirestilens preg, og er hovedsakelig bygget i ekspansjonstiden 1830-40. Dette preger gatebildet i Strandgaten, Glosebakkveien og Rådhusbakken. Det gamle kartet over Stathelle fra 1867 viser hvordan veifar og bebyggelse hadde vokst fram på denne tiden. Ferjestedet flyttes fra Bukta til Mølla i 1880-årene og den nye strandveien ble anlagt.

Årene 1910 til 1940 med krig og gjenoppbygging var nok en nedgangstid for Stathelle. Ødeleggelser og seinere omlegging til moderne infrastruktur og teknologi førte til ytterligere reduksjon i seilskutebygging og samtidig ble is- produksjon ikke lenger en nødvendig vare, samtidig som trelasthandelen ble minimert. Men oppgangstidene skulle snart vende tilbake. Sagbruket på Åsen ble på denne tiden en stor bedrift, og snart fikk distriktet en rekke nye industrier som skipsverft, sementfabrikk og seinere Norsk Hydro på Herøya har vært viktige arbeidsplasser for folk på Stathelle.

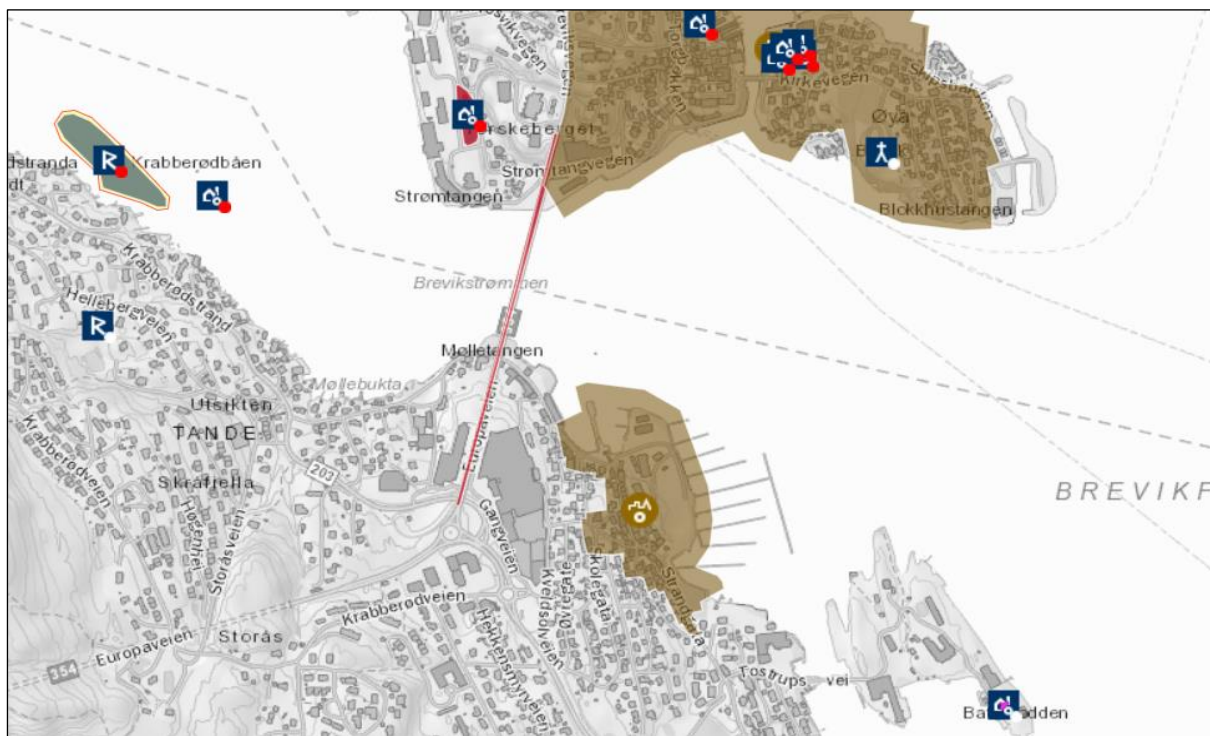
3 Vernestatus

Et kulturminne eller et kulturmiljø kan formelt vernes gjennom Kulturminneloven eller gjennom Plan og bygningsloven. Det aktuelle planområdet innehar ingen bygg som er fredet etter Kulturminneloven, men er regulert til Spesialområde vern gjennom den tidligere bygningsloven (den nye PBL fra 2008 gir nye grep for vern gjennom avsetting av verneverdige områder til hensynssoner).

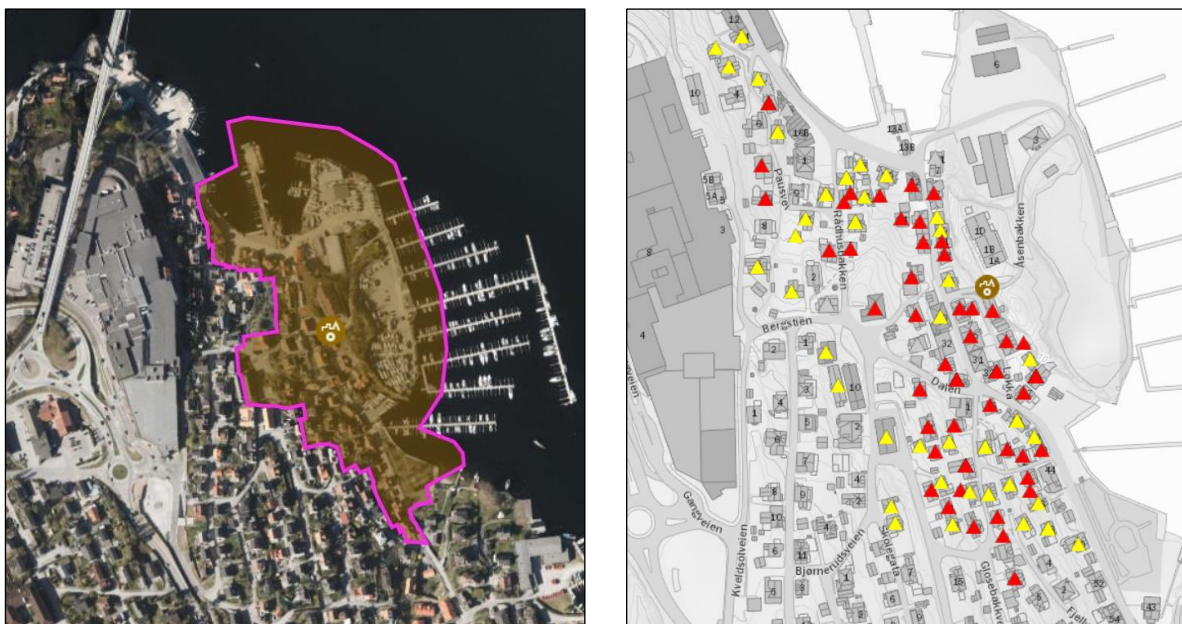
Riksantikvarens NB! område som omfatter den sentrale delen av den gamle bebyggelsen på Stathelle, har ikke en formell vernestatus men gir klare føringer for hvordan kulturminneforvaltningen ønsker at de registrerte bymiljøene skal følges opp i arealplanleggingen. NB! området omfatter blant annet Rådhusplassen med Fogdegården og Velhuset.

Gamle Stathelle har en rekke SEFRAK registrerte hus. SEFRAK er et nasjonalt register over bygninger (i hovedsak eldre enn år 1900) som er registrert som kulturminner, men som ikke er freda etter Kulturminneloven. Rød trekant viser bygg registrert som eldre enn 1850, og som dermed er meldepliktig til den regionale kulturminneforvaltningen ved søknad om endringer ved bygget.

Tiltak som kommer i konflikt med formelt vernede bygg og miljøer, enten etter Plan og bygningsloven eller Kulturminneloven kan utløse innsigelser fra kulturminnemyndighetene.

Figur 4. Fra Riksantikvarens database Askeladden.

Figur 5. Riksantikvarens NBI område til venstre og SEFRAK registrerte bygg til høyre. Fra Riksantikvarens database Askeladden

3.1 Vern etter Kulturminneloven

Brevik bru (ID- 110592-1) oppført i 1962 ble forskriftsfredet i 2008 og er eneste fredete struktur på Stathelle.

Eiendommen Croft holmen er registrert i Askeladden som et kulturminne, men er ikke fredet. Stathelle kapell er registrert i Askeladden som et kirkested, men er heller ikke fredet. Disse strukturene er alle utenfor det aktuelle planområdet.

Figur 6. Brevik bru tidlig en morgen i januar. Bilde Norconsult 2018.

Vern etter Plan og bygningsloven

I gjeldende reguleringsplan fra 2005, vedtatt 2007, er det meste av det aktuelle planområdet regulert til spesialområde bevaring. Fogdegården, Velhuset og Fengslet har formål planlagt bolig, mens skolen har Allmennyttig formål.

Planens bestemmelser sier:

«Spesialområder med bygninger og anlegg som skal bevares på grunn av historisk, antikvarisk eller annen kulturell verdi, er vist på kartet inndelt i vernekategorier enten A, B, C, D og området er skravert med loddrette streker.»

Bakgrunnen for utvelgelsen av bevaringsområdene er at det innenfor gamle Stathelle er veldig mange godt bevarte bygninger, både hovedhus og uthus. Men også gamle gatestrukturer og kulturlandskap er viktige og ta vare på for å forstå helheten.»

Figur 7. Til venstre utsnitt fra Riksantikvarens database Askeladden med SEFRAK bygg og NB! -område. Til høyre utsnitt av plankartet som viser spesialområde bevaring som skravert område.

4 Kulturmiljøet ved Rådhusplassen

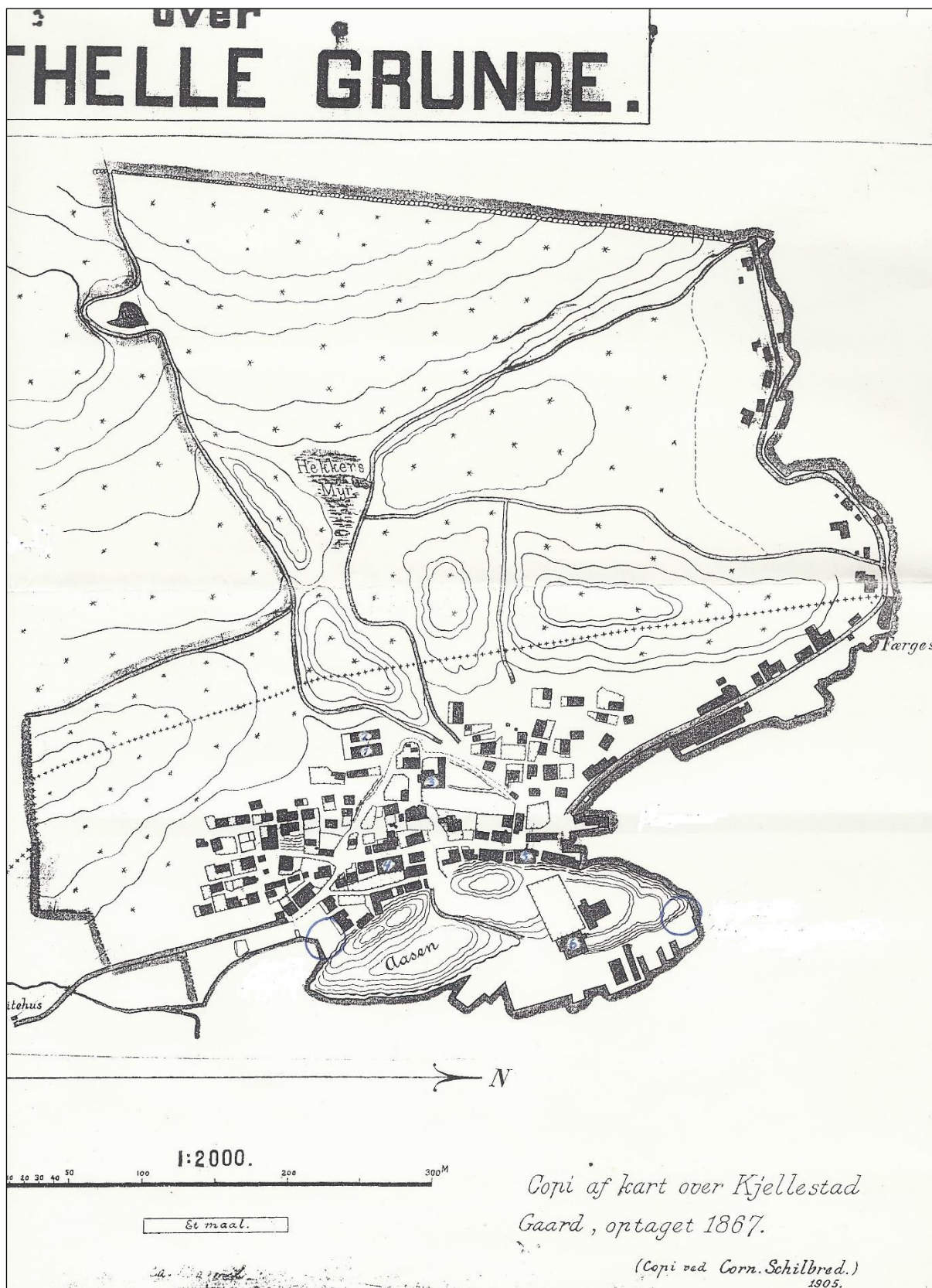
Som det historiske kartet fra 1867 viser, var ikke Rådhusplassen en etablert plass tidligere. Like vest for Fogdegården lå et bolighus som nå er revet. Området har imidlertid fungert som byens administrasjonssenter med kommunehus, fengsel, skoler og senere bibliotek i Fogdegården. I de siste 40-50 årene har Rådhusplassen vært viktig i ulike sammenhenger som samlingsplass for offentlige feiringer ol. Fogdegården, Bedehuset og Velhuset med Fengselet bak, utgjør et lite kulturmiljø rundt det som i dag kalles Rådhusplassen. Den gamle skolen ligger litt lenger unna og inngår ikke i samme grad i dette miljøet i dag, med endret topografi og veianlegg imellom.

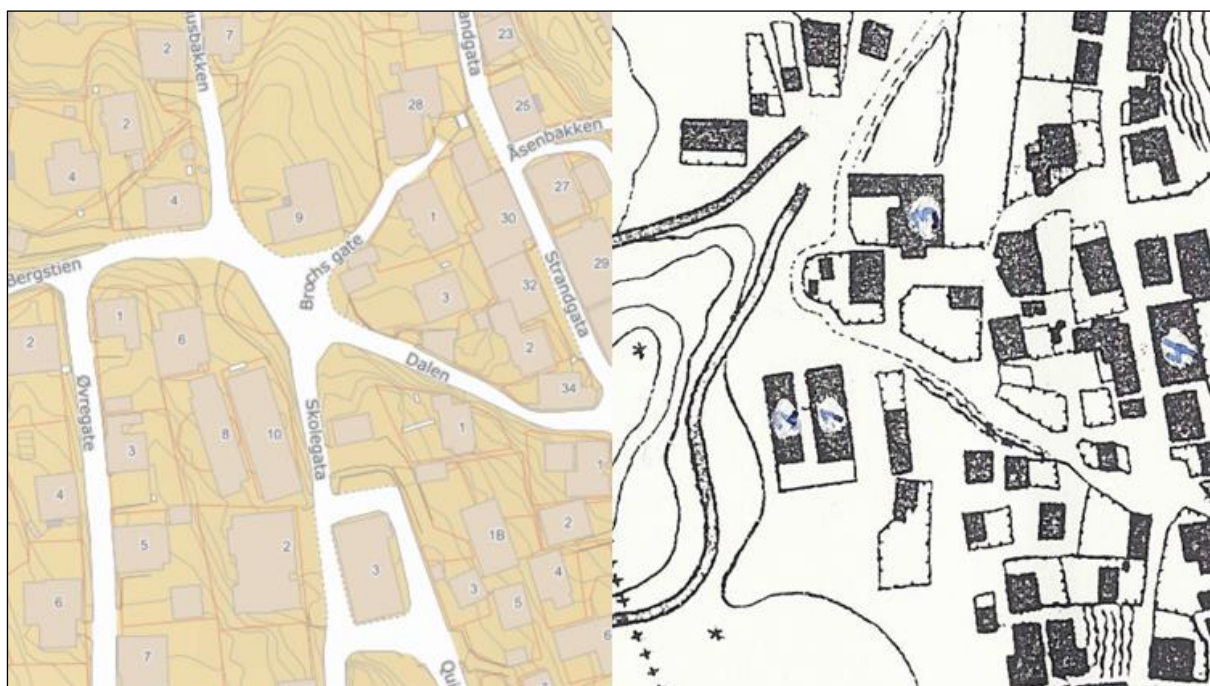
Figur 8. Historisk foto kopiert fra boken om Stathelle, bind 1. Fotoet viser Wergums hus som lå like ved Fogdegården. Huset stod ennå mens Brua ble bygget, men ble revet i 1956.

Figur 9. Historisk foto kopiert fra boken om Stathelle, bind 1. Fotograf A.C. Christensen. Usikkert når fotoet er tatt, men en gang etter 1930. Fotoet viser at det som i dag er Rådhusplassen var i stor grad preget av trær og busker.

Figur 10. Kopi av gammelt kart fra 1867.

Figur 11. Gamle Stathelle har empirestilens preg og er hovedsakelig bygget i ekspansjonstiden 1830-1840. Dette preger også gatebildet i de veiene som fører opp mot Rådhusplassen og i Strandgaten. Her ser vi bebyggelsen og veifarene fra siste halvdel av 1800-tallet sammenliknet med i dag. Vi ser at situasjonen var mer «uryddig» og området mellom Fogdegården og Velhuset framstod ikke som en plass.

5 Infrastruktur og ferdsel

Stathelle har i uminnelige tider hatt betydning som fergested. Alle reisende fra Sørlandet måtte ta båtskys på Stathelle for å fortsette reisen østover. Rundt år 1650 hadde Kjellestad kongelig påbud om å drive fergevirksomhet. Fergesambandet ble videreført av Albert Blehr og hans sønn. Ferga hadde tilhold på Stathelle-sida i Bukta, der lå også skysstasjonen med hus og staller. I 1886 ble fergeleie flyttet ut til Mølla. Ny vei og nytt fergeleie førte til at også skysstasjonen flyttet.

Forandringene med nytt fergeleie og ny vei vestover førte til at de tidligere sentrale delene i Stathelle ble adskillig roligere enn før. Det førte igjen til at herberger og skjenkesteder forsvant. Etter hvert ble det bygget ferger som også kunne ta biler, men disse var små. Den første som ble bygd tok fire biler, neste tok ni. På store utfartsdager kunne køen og ventetida bli lang. Lettelsen var stor da Brevikbroen ble tatt i bruk i 1962 og erstattet fergene over Langesundsfjorden.

Det som i dag er Rådhusplassen lå sentralt i det gamle Stathelle og mange veifar og stier førte opp til dette punktet som ligger mellom sjøen og høydedraget bak. Etter etableringen av funksjoner som kommunehus, fengsel og bank i område, var det nok en del ferdsel opp hit. Av det gamle kartet fra 1867 ser området også ut til å ligge som et knutepunkt for ferdsel til utmark og myrområdene overfor ved Hekkersmyr. På kartet fra 1867 ser vi også tydelig stien som gikk langs Fogdegårdens eiendom fra Strandgata og opp til Fogdegården.

Figur 11. Gaten ble opprinnelig kalt Buktebakken. Navnet Rådhusbakken er misvisende da Stathelle aldri har hatt et Rådhus. Navnet ble gitt av navnekomiteen på 1950-tallet. Bakken fører fra Strandgata ved Taules plass og opp forbi Fogdegården til det som i dag kalles Rådhusplassen.

Figur 12. Rådhusgata, Dalen og alleen som markerer den tidligere ferdselsåren langs Fogdegårdens eiendom. Bilde: Norconsult 2018.

6 Enkel registrering av byggene

Planområdet omfatter en rekke bygg, både boliger og de kommunalt eide byggene som i gammel og nyere tid har innehatt offentlige funksjoner; Velhuset, Fogdegården, Fengselet, Bedehuset og Skolebygget. Byggene ble befart 30.01.2018 og vurderingene baserer seg på den enkle gjennomgangen av byggenes eksteriør og interiør. Skolehuset ble ikke befart innvendig. Noen foto er fra befaring foretatt i desember 2016.

Sitat fra artikkel i Kunst og Kultur 1927, ved arkitekt Wilhelm Swensen

«Stathelle virker under stiv og ugjestmild fra sjøsiden. Hvert hus stirrer med mange øyne ned på havnen, de lange rekker av røde tak følger fjellets linje, men med noget stramt over sig. Arkitekturen har som naturen og sproget ennå ikke fått Sørlandets mildhet over seg – her mangler de bløde konsonanter og den pikante lille skarring.

Men inne i bukten, oppe i de små gater og i de steile bakkene samles det hele til en lun stemning. Her er alle småbyens charme i potensieret grad til overdådighet sprett over hus og have, over trapper med sladrebenker, over snurrige små krinkelkroker av smau som ligger skjult for den forbiseilende øine.»

6.1 Fogdegården

Fogdegården er den eldste og mest fornemme av de fem verneverdige byggene innenfor planområdet. Bygget er antatt bygget 1760. Fasaden har gjennomgått noen vesentlige endringer. Fasaden mot Rådhusplassen hadde tidligere hovedinngang med vindfang og trapp som sees på tegning fra 1916. Bygget bærer likevel preg av 1700-tallets arkitektur med kompakt bygningskropp, solid grunnmur, høyt valmtak, smårutete vinduer og symmetri. Fogdegården er nylig blitt rehabilitert, men har lektepene eller smalt tømmermannspanel og klassiske detaljer rundt vinduene som antas å være opprinnelig. Hjørnebordenes utforming etterlikner kvaderstein som i steinarkitekturen. Vinduene er av nyere dato men med opprinnelig utforming. Vindusinnvidningen med de små rutene og sprosser er typisk for 1700-tallets vindusutforming. Dørportalen i fasaden mot plassen er sannsynligvis opprinnelig, og dørene i fasaden mot baksiden som i dag har fått overbygg er av eldre type og fint utformet med glassinnfellinger. Kjellermuren under deler av bygget er kalket natursteinsmur og gir bygget et opprinnelig preg. Den panelte kjellerdøren er av eldre dato – trolig opprinnelig fra 1700-tallet. Taket er tekket med rød teglstein. Teglsteinen på hovedfløyen ser ut til å være av noe eldre dato, eller fra en tidligere utbedring av taket.

Hage og grøntområde ned mot havnen er også en viktig del av Fogdegårdens kulturhistoriske verdi.

Figur 13. Fogdegården på tegning fra 1916.

Figur 14. Fogdegården med dagens hovedinngang på baksiden av huset. Foto Norconsult 2018.

Fogdegården vurderes på grunnlag av alder, opprinnelighet og byggets historiefortellende karakter og sin betydning for kulturmiljøet, til å ha svært stor kulturhistorisk verdi.

6.1.1 Interiøret

Bygget står i dag uten bruk og interiøret er preget av tidligere bruk som bibliotek og kontor. Rominndelingen er sannsynligvis delvis opprinnelig men overflatene er av nyere kvalitet. Noe eldre panel i noen rom og opprinnelig dørrinnramming. De kulturhistoriske verdiene i interiøret er i stor grad knyttet til dører, listverk og takbjelker. Kjeller og loft har en rekke opprinnelige kvaliteter og også trappen mellom hovedfløy og sidefløy er i stor grad opprinnelig med synlige laftevegger.

Figur 15. Foto av elementer med kulturhistorisk verdi, synlige bjelker i himling, eldre panel, opprinnelig dør med eldre lås og vrider, samt opprinnelig labankdør i kjeller. Foto Norconsult 2018.

6.2 Velhuset

Velhuset, som har fungert som kommunelokale og rettslokale, ble bygget i 1864. Huset har mange autentiske kvaliteter i eksteriøret, men er pr våren 2018 under rehabilitering med blant annet skifte av tak. Vinduene før rehabiliteringer er av eldre dato (men ikke opprinnelige), typisk empirevinduer med to rammer, sprosser og tre ruter i hver ramme. Den doble hoveddøren er av nyere dato. Ytterveggene har liggende dobbelfalset panel som ser ut til å være eldre men ikke opprinnelig. Grunnmuren er pusset natursteins mur som sannsynligvis er opprinnelig. Taket var under omlegging under befaring. Endringene som er gjort tidligere kan tyde på at det ble foretatt en større rehabilitering på 1950 tallet. Velhuset har et nyere tilbygg i sør, der taket er/var tekket med plater og med støpt grunnmur.

Figur 16. Velhuset reist i 1864. Historisk foto.

Figur 17. Velhuset før rehabilitering i 2018. Foto Norconsult 2016.

6.2.1 Interiøret

Interiøret er svært endret og tilpasset den ulike bruken opp gjennom tidene. De fleste overflatene er av nyere dato, mye ser ut til å være fra 1950 -tallet. Det største rommet til venstre for hovedinngangen mot gaten har fremdeles form og spor etter utforming som møtesal. Ellers viser interiøret få spor etter tidligere bruk.

Figur 18. Velhuset, forsamlingshall og eldre vindu mellom nyere og gammel del. Foto Norconsult.2018

Velhuset vurderes på grunnlag av alder, opprinnelighet og byggets historiefortellende karakter og sin betydning for kulturmiljøet til å ha stor kulturhistorisk verdi.

6.3 Fengelet

Det tidligere fengelet ble oppført samtidig med Velhuset på 1860-tallet og fungerte som distriktsfengsel. Fengelets utforming følger ikke den nye fengselsreformen som kom i 1860. Dette i seg selv gjør bygget interessant i forhold til sektorhistorien.

Fengselsbygningen har imidlertid blitt endret både i form og materiale for å tilpasses ny funksjon. Bygget har tidligere fått et tilbygg i mur mot nord. Vinduer er også av nyere dato og er ikke i tråd med den tradisjonelle vindusutformingen for tiden det ble bygget. Ytterveggene har liggende dobbelfalset panel som kan være av eldre dato. Taket er tekket med nyere betongtakstein. Opprinnelig jernluke i takflaten. Grunnmur og kjellermur er av blandet karakter, både pusset og malt natursteinsmur og betongmurer.

Figur 19. Fengelets bakside med nyere tilbygg og trapp. Foto Norconsult 2018.

Figur 20. Fengselets takflate og grunnmur. Norconsult 2018.

6.3.1 Interiør

Interiøret er sterkt endret og viser ikke spor etter tidligere funksjon som fengsel, bortsett fra de halvmåneformede vindusgluggene med jerngitter i de opprinnelige endeveggene. Loftsetasjen med pipe, taksperrer plankegulv og tretrapp har opprinnelig preg.

Figur 21. Fengselet. Opprinnelige åpninger i den opprinnelige gavlveggen, opprinnelige/eldre trapp med gelender. Foto Norconsult 2018.

Fengselet vurderes på grunnlag av alder, opprinnelighet og byggets historiefortellende karakter og sin betydning for kulturmiljøet til å ha middels kulturhistorisk verdi.

6.4 Skolen

Skolebygget, reist i 1881, har fått en del endringer i eksteriøret, men kanskje først og fremst i omgivelsene. Interiøret ble ikke befart. Skolebygget har fått et tilbygg/overbygg mot øst, og nyere vinduer i gavlene som ikke har tradisjonell utforming. Opprinnelige små vinduer i gavlen mot nord. Kledningen av tømmermannspanel er i stor grad av eldre dato og kan være opprinnelig. Taket er av nyere dato tekket med rød teglstein. Grunnmuren er fuget natursteinsmur. Til tross for endringer i form og materiale har bygget bevart spor etter en enkel sveitserstil.

Figur 22. Skolebygget. Norconsult 2016.

Den gamle skolen vurderes på grunnlag av alder, opprinnelighet og byggets historiefortellende karakter og sin betydning for kulturmiljøet til å ha liten kulturhistorisk verdi.

6.5 Bedehuset

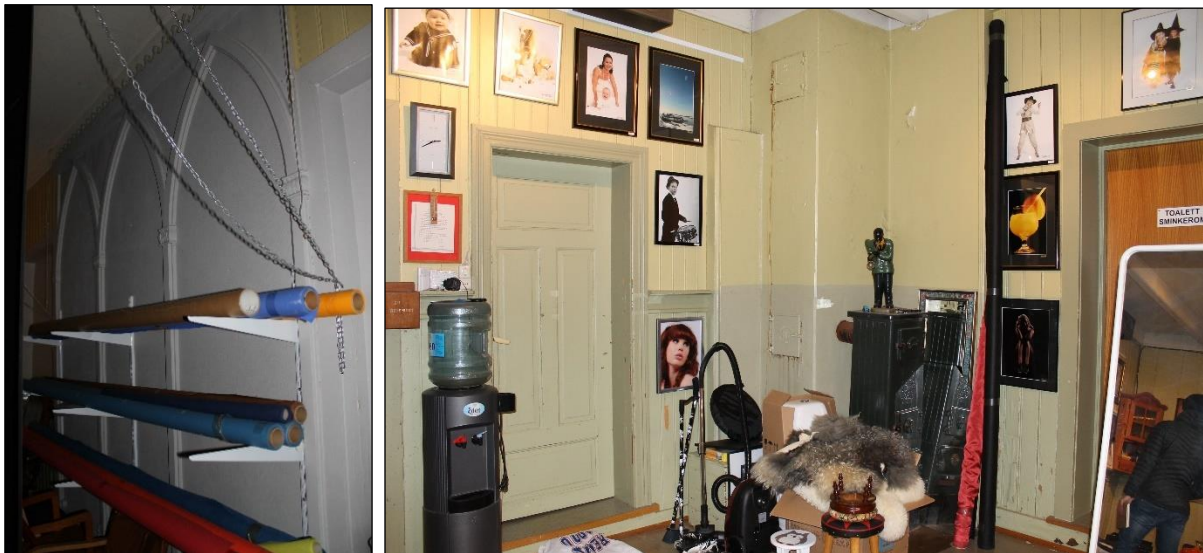
Bedehuset ble oppført siste halvdel av 1800-tallet (1870?) og har en rekke opprinnelige elementer i eksteriør og interiør. Grunnmuren er pusset med betong men kan være pusset på natursteinsmur. Vindusplassering i grunnmur tyder på dette. Panelet er stående falset panel som kan være opprinnelig. Vinduene som har en typisk empirestil med krysspост med fire rammer der de nederste rammene er delt i to med en tynn sprosse. Vinduene ser ut til å være opprinnelige og har varevindu på innsiden. Nyere sort betongtakstein på taket.

Figur 23. Bedehuset. Norconsult 2016.

6.5.1 Interiøret

Bedehuset har en rekke opprinnelige elementer i interiøret som fyllingsdører, veggpanel og takbjelker. Forsamlingsrommet har et svært autentisk preg både i form, materiale og overflater. Resten av bygget er preget av nyere bruk men har i stor grad opprinnelig rominndeling.

Figur 24. Interiøret i forsamlingsrommet. Norconsult 2018.

Bedehuset vurderes på grunnlag av alder, opprinnelighet og byggets historiefortellende karakter og sin betydning for kulturmiljøet til å ha middels kulturhistorisk verdi.

6.6 Oppsummering av verneverdi vurderingene

En verdisetting av et kulturhistorisk bygg eller struktur vil alltid være en sum av ulike vurderinger, og er ikke en endelig fasit. Denne verdivurderingen er søkt gjort på et objektivt, faglig grunnlag, basert på en enkel befaring og tilgjengelige skriftlige kilder. Andre med tilhørighet eller annen kunnskap om byggene og områdets historie, vil gjerne vurdere det annerledes.

Alle de vurderte byggene har sine unike kvaliteter og sammen utgjør de et kulturmiljø som er viktig for Stathelles historiske bygningsmiljø.

Verdivurderingene er gjort i hovedsak på grunnlag av byggenes alder, historie, autentisitet, tilstand og plassering i forhold til kulturmiljøet. I dette bildet framstår Fogdegården som spesielt viktig, sammen med Velbygget, mens det gamle skolebygget både framstår som lite autentisk og litt utenfor kulturmiljøet ved Fogdegården. Fengselet har i utgangspunktet stor verdi både på grunn av alder og opprinnelig funksjon, men er i dag sterkt preget av endringer, og også av et i alle fall tilsynelatende framskredet forfall. Lite er igjen av byggets opprinnelige uttrykk slik det framstår i dag (Opprinnelige flater og spor etter tidligere bruk kan imidlertid skjule seg bak dagens interiør). Fengselsbygget er også mindre viktig for kulturmiljøet rundt Rådhusplassen da det ligger gjemt bak Velhuset, og har derfor fått middels kulturhistorisk verdi. Bedehuset framstår som relativt opprinnelig tross noen

endringer både i eksteriør og interiør, men har likevel beholdt en del opprinnelige elementer. Bedehusets plassering er viktig. Byggets alder og historie er vurdert som mindre viktig for området og Stathelle som helhet, og har derfor også fått middels kulturhistorisk verdi.

Figur 25. Framstilling basert på ofte brukt mal på verdisseting ved konsekvensutredninger. Norconsult 2018.

7 Riksantikvarens bystrategi 2017 – 2020

Riksantikvaren lanserte i 2017 «Bystrategi 2017 – 2020». Denne tar for seg utfordringer knyttet til det nasjonale målet om bærekraftig by- og samfunnsutvikling. Vekst og utvikling truer mange av våre historiske byer og tettsteder. En del av bildet er at samtidig som de større byene opplever krav om fortetting, taper mange mindre byer og historiske bymiljøer attraktiviteten i konkurranse med etablering av forretninger og annen virksomhet utenfor bykjernen. Funksjonstømming og utflytting representerer en utfordring for bevaring av kulturminner og kulturmiljø.

I bystrategien legges det vekt på områder som er av nasjonal interesse, herunder Riksantikvarens NB!-register. Målet er at kulturminnene og kulturmiljøene i byene skal forvaltes i et langsiktig perspektiv, og samtidig tas i bruk som ressurser og fellesgoder for å utvikle et godt samfunn og attraktive byer.

Figur 26. Foto fra Riksantikvarens Bystrategi. Foto: Kristin Bakken, Riksantikvaren

Den gamle bebyggelsen på Stathelle er i dag preget av det nye kjøpesenteret AMFI Brotorvet, som ruver over det gamle Stathelle sentrum og havn. Gamle Stathelle blir påvirket av dette både visuelt og funksjonelt. Det som før var av handel i Stathelle sentrum er i stor grad flyttet opp i det nye kjøpesenteret, og som det står i Riksantikvarens bystrategi:

«AMFI Brotorvet senter er oppført ved den eldre trehusbebyggelsen i Stathelle og svekker i stor grad opplevelsesverdien knyttet til dette miljøet. Både plassering, utforming og volum kontrasterer den bevaringsverdige bebyggelsen på en uheldig måte».

Kulturmiljøet ved Rådhusplassen inngår som en viktig del av Stathelles historie og kulturmiljø. Bygningstiljøet har vært i endring og er ikke det samme i dag som det var for hundre år siden. Nye bygg har kommet til og en rekke bygg er revet. Byggene som står igjen er imidlertid av svært stor historiefortellende verdi og aldersverdien er betydelig. Byggenes estetiske uttrykk og tekniske tilstand er derimot i dag av ulik verdi.

Bygningstiljøet i området må sies å være svært sårbart for endringer som kan påvirke ikke bare kulturmiljøet rundt Rådhusplassen, men for hele Stathelle. Det er derfor viktig at man i planarbeidet for området rundt Rådhusplassen ser tiltakene i et større og langsiktig perspektiv, og at egenart og historie blir ivaretatt på en god måte.

8 Kilder

- «Stathelle», Gunnar Sem, utgitt av Stathelle kommune og Stathelle Vel, 1974
- SEFRAK
- Wikipedia
- Foto og kart fra Telemark Museum